

НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР «ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ»

СХВАЛЕНО

на засіданні Вченої ради
ННЦ «Інститут аграрної економіки».
Протокол № 2
від “23” лютого 2021 року

ЗАТВЕРДЖУЮ
директор ННЦ «Інститут аграрної
економіки», академік НААН
Ю.О. Лупенко
“23” лютого 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

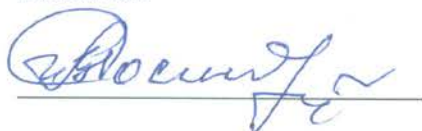
“ МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ”

Галузь знань	05 - Соціальні та поведінкові науки» 07 - управління та адміністрування
Спеціальність	051 Економіка 071 Облік і оподаткування 072 Фінанси, банківська справа та страхування 073 Менеджмент 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність.
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий) рівень
Тип дисципліни	Обов'язкова

Кількість кредитів ECTS — 4
Рік навчання – перший
Семестр – II (другий)
Форма підсумкового контролю – іспит
Форма навчання – очна, заочна
Мова викладання – українська

Розробник програми і викладач дисципліни:

Росоха В.В., д.е.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації менеджменту, публічного управління та адміністрування Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Опис навчальної дисципліни

Галузь знань	05 «Соціальні та поведінкові науки» 07 - управління та адміністрування
Спеціальність	051 Економіка 071 Облік і оподаткування 072 Фінанси, банківська справа та страхування 073 Менеджмент 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність.
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий) рівень
Тип дисципліни	Обов'язкова

Кількість кредитів	4
Загальна кількість годин:	120
• <i>Аудиторні</i>	20
• <i>Самостійна робота</i>	100
У складі аудиторних годин:	
• <i>Лекції</i>	10
• <i>Практичні</i>	10
Курс, на якому викладається дисципліна	II курс
Вид підсумкового контролю	Іспит

МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Робоча програма навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» складена відповідно до освітньо-наукових програм підготовки докторів філософії: 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 051 Економіка та 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 071 Облік і оподаткування; 072 Фінанси, банківська справа та страхування; 073 Менеджмент; 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність.

Архітектонікою програми навчально-наукової дисципліни передбачено два рівні. Перший розкриває методологічні засади наукового дослідження. Другий рівень закріплює отримані знання й спрямований на оволодіння методологією науково-пізнавальної діяльності та набуття практичних навичок розгортання наукового дослідження.

Метою викладання навчально-наукової дисципліни «Методологія наукових досліджень» є формування у здобувачів освітньо-наукового рівня підготовки наукового світогляду та спеціальних знань з методології науки і практики проведення науково-дослідної роботи; набуття вмінь і навичок для отримання достовірного, істинного знання, яке відображає сутнісні характеристики об'єкта дослідження, перевірений практикою результат пізнавальної діяльності.

Основні програмні результати навчання:

- ознайомлення з чинниками розвитку, завданнями і функціями сучасної методології та структурними рівнями методологічного знання;
- формування системно-діяльнісного підходу до дослідження взаємозв'язку і залежності систем знань та систем діяльності;
- оволодіння основними різновидами наукової методології за змістом, що зводиться до сукупності певних правил, прийомів, принципів, вимог та практичного, пізнавального та оцінювального видів діяльності;
- опрацювання методологічного інструментарію проведення дослідження та

використання його результатів;

– практика діяльності щодо визначення проблеми, основних етапів та формування програми наукового дослідження;

– апробація набутих компетенцій щодо використання методів наукового дослідження, підготовки та оцінювання наукової роботи;

– розроблення обґрунтованих висновків, пропозицій та рекомендацій з проведеного наукового дослідження.

Основні компетентності навчання:

– формування системних знань про структуру та регулятивно-діяльнісну природу методології, основні різновиди наукової методології, різновиди, структуру і принципи наукового дослідження, відмінності теорії і концепції, роль парадигми у пізнанні, специфіку дослідницької та аналітичної роботи;

– набуття практичних навичок для усвідомлення й реалізації методології науки як вчення про структуру, логічну організацію, методи і засоби діяльності, формування програми наукового дослідження, формулювання проблеми дослідження, визначення об'єкта і предмета дослідження, висування гіпотези дослідження, використання емпіричної бази дослідження, здійснення наукового опису об'єкта, узагальнення і теоретизування, наукового доведення і аргументації, висування наукових ідей, використання методів наукового дослідження, обґрунтування висновків, пропозицій і рекомендацій за наслідками досліджень.

2. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Методологія наукових досліджень» об'єднує й систематизує набуті знання та фокусує їх для формування компетенцій, необхідних для науково-дослідної роботи.

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

№ з-п	Найменування тем курсу	Кількість годин				
		Лекції	Семінари	Практичні	СРС	Всього
1	2	3	4	5	6	7
<i>Модуль 1. Методологічні засади наукового дослідження</i>						
1	Філософські аспекти і роль методології в сучасних наукових дослідженнях	2	1	1	5	9
2	Методологія науки та її структура	2	1	1	5	9
3	Принципи, парадигми, теорії і концепції наукового дослідження	2	1	1	10	14
4	Формування проблеми дослідження	2	1	1	10	14
<i>Разом за модуль 1</i>		8	4	4	30	46
<i>Форма модульного контролю: контрольна робота</i>						
<i>Модуль 2. Складові комплексу методології дослідження</i>						
5	Програма, процес та основні етапи наукового дослідження	2	1	1	10	14
6	Емпірична база дослідження	2	1	1	10	14
7	Методи проведення наукових досліджень	2	1	1	10	14
8	Системний підхід до проведення наукових досліджень	2	1	1	10	14

9	Організація наукового дослідження, підготовка і оцінювання наукової роботи	2	2	4	10	18
<i>Разом за модуль 2</i>		10	6	8	50	74
<i>Форма модульного контролю: тестування</i>						
<i>Всього годин</i>		18	10	12	80	120
<i>Всього кредитів</i>		–	–		–	4
<i>Форма підсумкового контролю: іспит</i>						

Тема 1. Філософські аспекти і роль методології в сучасних наукових дослідженнях

Семінарське, практичне заняття та письмова робота – 3 години.

Питання для обговорення:

- 1.1. Сучасні філософські аспекти розуміння суспільних явищ і процесів.
- 1.2. Сутнісно-змістовне наповнення категорії «методологія».
- 1.3. Терміни, поняття, категорії науки.
- 1.4. Філософське обґрунтування тенденцій розвитку методології.
- 1.5. Чинники розвитку, функції і завдання сучасної методології.
- 1.6. Структурні рівні методологічного знання.
- 1.7. Методологічний аналіз та його об'єкт.

Вправи на використання рівнів методології при проведенні наукових досліджень за темою (напрямом) наукової роботи.

Ситуація для обговорення: обґрунтування тенденцій розвитку і нормативного спрямування методології.

Ситуація для обговорення: методологічний аналіз об'єкта наукової роботи.

Література: 1–6; 7; 10; 12.

Тема 2. Методологія науки та її структура

Семінарське, практичне заняття і письмова робота – 3 години.

Питання для обговорення:

- 2.1. Системно-діяльнісний підхід до методології як систем знань та систем діяльності.
- 2.2. Класифікація діяльності методології.
- 2.3. Архітектоніка методології науки.
- 2.4. Структурування за різновидами методології

Вправи на структурне розуміння методології у сучасній науці.

Ситуація для обговорення: методологія як інтегральна система знань регулятивно-діяльнісної природи.

Ситуаційна вправа: класифікація діяльності та методології.

Література: 1–6; 10; 11.

Тема 3. Принципи, парадигми, теорії і концепції наукового дослідження

Семінарське, практичне заняття і письмова робота – 3,5 години.

Питання для обговорення:

- 3.1. Принципи наукового дослідження та їх класифікація.
- 3.2. Парадигми, парадигмальні зміни та їх роль у пізнанні.
- 3.3. Теорія як раціональна форма розвитку наукового знання та її функції.
- 3.4. Концепція та її призначення у науковому дослідженні.

Вправи на використання принципів у науковому дослідженні за темою дисертаційної роботи.

Ситуаційні вправи: виявлення фактів, які суперечать стійкій теорії на пряму наукового дослідження.

Вправи на встановлення парадигмальних змін у розвитку науки.

Література: 1–6; 7–10.

Тема 4. Формування проблеми дослідження

Семінарське, практичне заняття і письмова робота – 3,5 години.

Питання для обговорення:

- 4.1. Етапи діяльності в умовах проблемної ситуації.
- 4.2. Підстави класифікації проблем.
- 4.3. Просторово-часова характеристика проблем.
- 4.4. Окреслення, обґрунтування й оцінювання проблем.

Вправи на визначення проблем за темами наукових робіт.

Вправи на постановку завдань для розв'язання окреслених проблем.

Ситуація для обговорення «Характеристики основних етапів процесу окреслення, обґрунтування й оцінювання проблем».

Виконання контрольної роботи по темах 1-4.

Література: 1–6; 11–14.

Тема 5. Програма, процес та основні етапи наукового дослідження

Семінарське, практичне заняття і письмова робота – 4 години.

Питання для обговорення:

- 5.1. Класифікація наукових досліджень
- 5.2. Основні етапи наукових досліджень та їх характеристики.
- 5.3. Функції програми наукового дослідження.
- 5.4. Порядок підготовки наукової роботи.

Вправа на опрацювання алгоритму процесу наукового дослідження.

Вправи на визначення функцій програми наукового дослідження.

Вправи на окреслення етапів процесу наукового дослідження.

Вправи на розроблення програми наукового дослідження.

Література: 1–6; 8–9.

Тема 6. Емпірична база наукового дослідження

Семінарське, практичне заняття і письмова робота – 3 години.

Питання для обговорення:

- 6.1. Орієнтована на вирішення завдань інформаційна база дослідження.
- 6.2. Функції наукової бази емпіричного дослідження.
- 6.3. Компоненти наукового факту.
- 6.4. Побудова емпіричної бази наукового дослідження.

Вправи на розроблення раціональної інформаційної бази для розв'язання проблеми наукового дослідження.

Вправи на окреслення складників наукового факту і характеристики його властивостей.

Ситуація для аналізу сформованої емпіричної бази наукового дослідження.

Література: 1–6; 11–14.

Тема 7. Методи проведення наукових досліджень

Семінарське, практичне заняття і письмова робота – 3 години.

Питання для обговорення:

- 7.1. Класифікація методів наукових досліджень
- 7.2. Обґрунтування методів наукових досліджень
- 7.3. Аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання
- 7.4. Якісний і кількісний аналіз, діалектична і формальна логіка

Вправа на визначення й аргументацію наукових методів і методичних підходів в дослідженнях.

*Вправи на інтерпретацію та обґрунтування методів дослідження
Вправи на використання методів в наукових дослідженнях.*

Література: 1–6; 9; 14.

Тема 8. Системний підхід до проведення наукових досліджень

Семінарське, практичне заняття і письмова робота – 3 години.

Питання для обговорення:

- 8.1. Характеристики системності в наукових дослідженнях.
- 8.2. Функції системної методології в науці.
- 8.3. Системний аналіз та його структура.
- 8.4. Послідовність етапів проведення системного аналізу.

Вправа на визначення основних аспектів системності дослідження.

Вправа на пізнавальну й практичну діяльність, що ґрунтуються на системному підході в науковому дослідженні.

Вправи на визначення послідовності етапів та проведення системного аналізу.

Література: 1–6; 13.

Тема 9. Організація наукового дослідження, підготовка і оцінювання наукової роботи

Семінарське, практичне заняття і письмова робота – 5,5 години.

Питання для обговорення:

9.1. Розробка питань методології, методики і методичних підходів до наукового дослідження.

9.2. Застосування методичних підходів для отримання масиву достовірної і репрезентативної інформації.

9.3. Аналіз інформації, її узагальнення, теоретизування, опис і пояснення фактів, обґрунтування тенденцій і закономірностей, виділення кореляційних і причинно-наслідкових зв'язків.

9.4. Обґрунтування висновків і пропозицій, розроблення практичних рекомендацій й оцінки якості проведеного наукового дослідження.

Вправи на послідовність етапів і побудову алгоритму проведення наукового дослідження.

Ситуація для обговорення: окреслених питань методології, методів і методичних підходів до проведення наукового дослідження.

Вправа на розроблення плану виконання наукового дослідження й оцінювання його якості.

Виконання контрольної роботи по темах 5-9.

Література: 1–6; 8–9.

4. РЕЗУЛЬТАТИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання є досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання академічної дисципліни.

Розподіл балів для оцінки результатів

Види робіт	Кількість	Макс. балів за 1	Умови нарахування балів	Разом
<i>Семінари</i>	20	2	Активність на семінарських (практичних) заняттях: змістовна відповідь, вірне розв'язання задач, кейсів – 2 бали; доповнення по суті – 0,5 бал;	40

			пасивна участь – 0 балів.	
Виконання індивідуального завдання	10	2	Виконання індивідуального завдання	20
Проміжний контроль	2	5	Контрольні роботи під час семінарських занять	10
Іспит	1	30	Письмова робота	30
Разом	–	–		100

Мінімальна кількість набраних балів для допуску до іспиту – 40 балів.

Критерії оцінювання за рейтинговою шкалою

Оцінка національна	Оцінка ECTS	Визначення ECTS	Рейтинг з дисципліни, бали
Відмінно	A	<i>ВІДМІННО</i> – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	91–100
Добре	B	<i>ДУЖЕ ДОБРЕ</i> – вище середнього рівня з кількома помилками	81–90
	C	<i>ДОБРЕ</i> – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	71–80
Задовільно	D	<i>ЗАДОВІЛЬНО</i> – непогано, але зі значною кількістю недоліків	66–70
	E	<i>ДОСТАТНЬО</i> – виконання задовольняє мінімальні критерії	6 –65
Незадовільно	FX	<i>НЕЗАДОВІЛЬНО</i> – потрібно працювати перед тим, як отримати залік (позитивну оцінку)	30–59
	F	<i>НЕЗАДОВІЛЬНО</i> – необхідна серйозна подальша робота	0–29

5. ФОРМИ ТА ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ

Формою оцінювання є іспит

Засобом оцінювання та методом демонстрування результатів навчання є письмова залікова робота, яка містить такі види:

Види робіт	Кількість	Максимум балів за 1	Разом
Стандартизовані тести	5	2	10
Теоретичне питання	1	10	10
Вирішення задачі	1	10	10
Разом			30

Питання для підготовки до іспиту

1

1. Чинники розвитку сучасної методології
2. Методологічний аналіз та його об'єкт
3. Структура, класифікація, етапи наукових досліджень
4. Наукові методи дослідження та їх призначення

2

5. Сутнісно-змістовне наповнення категорії «методологія»
6. Основні принципи наукового пізнання
7. Побудова емпіричної бази наукового дослідження

8. Моделювання та структура побудова моделей
3
9. Парадигми та їх роль у пізнанні
10. Науковий опис проблеми та її основні проблеми
11. Підсистеми методологій
12. Постановка проблеми в дослідженні та шляхи її розв'язання
4
13. Завдання і функції методології
14. Праксеологічні положення наукового обґрунтування
15. Предмет дослідження та принципи його обґрунтування
16. Гіпотези та їх головні властивості
5
17. Діалектика, закони діалектики та їх використання в наукових дослідженнях
18. Відкриття, їх властивості й типології
19. Висновки і рекомендації за наслідками дослідження.
20. Логіка наукового мислення та її закони
6
21. Основні вимоги до формування (обґрунтування) теорії
22. Структурні рівні методологічного знання
23. Програма наукових досліджень та її функції
24. Емпірична база дослідження та її функції
7
25. Компоненти вивчення методології науки
26. Роль теорії у розвитку наукового знання
27. Концепція та її головне призначення
28. Обґрунтування методів дослідження
8
29. Дескриптивна та прескриптивна форма методологічних знань
30. Різновиди методології як сфери науково-пізнавальної діяльності
31. Об'єкти дослідження та їх класифікація
32. Сутність і процес генерації ідей
9
33. Методологія економіки та предмет її вивчення
34. Ключовий принцип науки та тенденції його досягнення
35. Науковий факт та його роль у дослідженні
36. Класифікація методів наукового дослідження
10
37. Процес аргументації (обґрунтування) у науковій діяльності
38. Наукова істина та її властивості
39. Доведення і аргумент у науковому дослідженні
40. Аналітичні й синтетичні узагальнення
11
41. Функції наукового обґрунтування
42. Структура методології у сучасній науці
43. Відмінність теорії від інших форм знання
44. Функції теорії та її різновиди
12
45. Порядок підготовки магістерської роботи
46. Групування методів наукових досліджень

47. Аналіз як метод наукового дослідження

48. Завдання і функції методології

13

49. Синтез і його значення в наукових дослідженнях

50. Індукція і дедукція

51. Якісний і кількісний аналіз, їхня сутність та порівняльні характеристики

52. Групування методів наукових досліджень

6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основні джерела

1. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2016. 142 с.
2. Прокопенко І. Ф. Методика і методологія економічного аналізу : навч. пос. Київ : Центр навч. літер., 2008. 430 с.
3. Колесников О. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2017. 144 с.
4. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підруч. для науковця. Київ : Навчально-методичний центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. 302 с.
5. Сурмін Ю.П., Туленков Н. В. Методология и методы социологического исследования : учеб. пос. Киев : МАУП, 2000. 304 с.
6. Шейко В.М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник ; 5-е вид., стер. Київ : Знання-Прес, 2006. 295 с.

Додаткові джерела

7. Кохановский В.П. Философия и методология науки : [учеб. для высш. учеб. заведений]. Ростов н/Д : Феникс, 1999. 576 с.
8. Краевский В.В., Бережнова Е. В. Методология педагогики : новый этап [учеб. пос. для студ. высш. учеб. заведений]. Москва : Академия, 2006. 400 с.
9. Образцов П.И. Методы и методология психолого-педагогического исследования. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 268 с. (Серия "Краткий курс").
10. Андрійчук В. Г. Сучасний аспект методології наукових досліджень. *Економіка АПК*. 2016. № 7. С. 87–94.
11. Петриченко О.А. Методологія дослідження виробництва продукції молочного скотарства. *Ефективна економіка*. 2016. № 12. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/>.
12. Россоха В. В. Методологія та її роль в сучасних економічних дослідженнях. *АгроІнКом*. 2009. № 1–4. С. 50–55.
13. Россоха В.В. Потенціал аграрного підприємства: методологія дослідження. *Економіка АПК*. 2005. № 4. С. 35–40.
14. Россоха В.В. Методологічні аспекти формування та розвитку потенціалу підприємств аграрної сфери АПК. *Економіка АПК*. 2005. № 8. С. 36–42.